

Československá meteorologická společnost
při ČSAV

Slovenská meteorologická spoločnosť
pri SAV

I n f o r m a č n í v ě s t n í k
pro členy Společnosti

Za obsah odpovídá :

RNDr. Jan Bednář, CSc., vědecký tajemník

Praha, září 1991

č. 9

O b s a h :

- RNDr. Jan Munzar, CSc. - padesátiletý
- Doc. RNDr. Ján Otruba, CSc. sa dožíva 70 rokov
- RNDr. Štefan Petrovič 85-ročný
- Plán činnosti ČSMS při ČSAV na rok 1992
- Čestná uznání ČSMS
- Sylaby přednášek jarního semináře 1991
- Odborný seminář ČSMS v roce 1992
- Informace

-o-o-o-o-o-

RNDr. Jan Munzar, CSc. - padesátiletý

Je z rodu Tvrdošíjných doktor Munzar, ikdyž se nevěnuje malířství. Zato již čtvrtstoletí usilovně shromažďuje, zpracovává a publikuje materiály a poznatky z dějin meteorologie, přestože mu to nikdo neukládá a jeho nadřizení jeho snahy spíše neradi vidí, než podporují. Donedávna trpělivě vzdoroval i redaktorům, kterým vadily lidové prűpovídky obsahující slovo "svatý", i jiné záludnosti. (Jednu z nich odstranil bdělý cenzor úpravou "Jestli bude vítr váti, budou mřítí potentáti" na "Jestli bude vítr váti, bude obilí nám zráti").

Pražský rodák, jehož druhá polovina života je spjata s Brnem, šťastně spojil meteorologické vzdělání získané na Karlově univerzitě se zájmem o historii, který ho provází od chlapeckých let. Pracovník ČSAV, nejprve krátce v Ústavu fyziky atmosféry, později Geografického ústavu, se zcela neakademicky otevřel veřejnosti a v mnoha novinových a časopiseckých člancích, rozhlasových a televizních pořadech a v knižních publikacích popularizoval výsledky meteorologické vědy, propagoval zkušenosti našich předků získané pozorováním počasí a podnebí a vysvětloval povětrnostní příčiny dějinných událostí.

V soupisech jubilantových prací, který obsahuje na 200 vědeckých a vědeckopopulárních položek, nacházíme publikace týkající se různých oblastí meteorologie a klimatologie, mezi nimiž převažují příspěvky historizující. Autor se např. podrobně

zabýval otázkami znečištění ovzduší na Mostecku a Ostravsku a antropogenními vlivy na přírodní prostředí. Studoval zvláštnosti podnebí našich měst a lázní. Zabýval se kolísáním podnebí, klimatickými extrémy a rekonstrukcí klimatu v historických dobách. Cenné jsou příspěvky terminologické s ohledem na nové i zastaralé meteorologické názvy.

Z historických studií jubilentových zaujmou také objevné články z dějin meteorologických pozorování, četná hodnocení meteorologického přínosu našich i zahraničních přírodovědců, příspěvky o rozvoji předpovědní a letecké meteorologické služby i kapitoly z dějin meteorologického školství.

Z knižních publikací určených široké čtenářské obci připomeňme oblíbenou knížku Medardova kápě aneb pranostiky očima meteorologa, která vyšla ve dvou vydáních (1985, 1986), encyklopedicky zaměřeného Malého průvodce meteorologií (1989) a Meteorologii skoro detektivní, která přišla na trh v tomto roce. Je škoda, že přišla nazmar dlouhodobá práce na modernizaci Pejmlovy knihy Opravdová kniha proroků, když nakladatelství vyřadilo titul z edičního plánu. Významný je jubilentův podíl na sestavení a sepsání Meteorologického slovníku výkladového a terminologického, na němž se podílel jako odborný redaktor a spoluautor hesel a jehož vydání se předpokládá v příštím roce.

Je to bohatá tvůrčí zeň za málo roků života. Vždyť český klimatolog, historik a popularizátor meteorologie a člen Hlavního výboru Československé meteorologické společnosti při ČSAV RNDr. Jan Munzar, CSc. se 6. dubna 1991 dožil teprve padesáti let.

RNDr. Karel Krška

Doc. RNDr. Ján Otruba, CSc. sa dožíva 70 rokov

Dňa 29. júla 1991 oslávil svoje sedemdesiate narodeniny doc. RNDr. Ján Otruba, CSc. Jubilant sa narodil v Zázrivej na Orave. Gymnaziálne štúdiá absolvoval v Dolnom Kubíne, kde v roku 1944 maturoval. Po maturite sa zapísal na Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, na obor matematika - fyzika. Ešte pred ukončením vysokoškolského štúdia začal v roku

1948 pracovať ako asistent v bývalom Ústave pre meteorológiu a klimatológiu PFUK, ktorého riaditeľom bol prof. Mikuláš Konček. V tomto ústave a neskôr na Katedre astronómie, geofyziky a meteorológie PFUK pracoval az do r. 1963, kedy prechádza na Slovenskú akadémiu vied. Tu v bývalom Ústave meteorológie a klimatológie SAV v r. 1964 sa stal vedúcim oddelenia horskej meteorológie.

V roku 1961 získal hodnosť kandidata fyzikálno-matematických vied, v roku 1963, na základe habilitácie, bol menovaný docentom pre odbor meteorológie a klimatológie na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave, kde i po prechode na SAV pôsobil ako externý učiteľ pre odborné štúdium meteorológie a klimatológie. Podieľal sa tiež na výchove vedeckých pracovníkov ako školiť ašpirantov a vo funkcii predsedu Komisie pre obhajoby kandidátskych dizertačných prác v odbore meteorológie a klimatológie v SAV.

Na riešení vedeckovýskumných úloh začal pracovať počas svojho pôsobenia na Prírodovedeckej fakulte UK a vedeckovýskumná činnosť sa stala jeho pracovnou náplňou po prechode na SAV, najmä v Ústave meteorológie a klimatológie SAV a po jeho včlenení do Geofyzikálneho ústavu SAV od začiatku r. 1975 v odbore fyziky atmosféry tohto ústavu.

Vo svojej vedeckovýskumnej práci sa doc. Otruba zamerával hlavne na výskum cirkulačných pomerov prízemnej vrstvy atmosféry v oblasti Západných Karpát. Pritom osobitnú pozornosť venoval štúdiu časových a priestorových charakteristík orografických deformácií prúdenia vzduchu, ako aj rôznych zvláštností lokálnych cirkulačných systémov vo vybraných horských oblastiach Slovenska. Dosiahnuté výsledky publikoval asi v 50 vedeckých prácach u nás i v zahraničí. Medzi nimi je najrozsiahlejšia monografia "Veterné pomery na Slovensku", ktorá vyšla v r. 1964 vo vydavateľstve SAV a ktorú v r. 1969 vydalo v angličtine juhoslovenské vydavateľstvo NOLIT v Belehrade pre U.S. Department of Commerce Environmental Science Services Administration a pre National Science Foundation v USA.

Počas svojej dlhoročnej práce v odbore meteorológie a klimatológie sa doc. Otruba v širokej miere podieľal na spoločenej aplikácii vedeckých výsledkov vypracovaním mnohých individuálnych

i kolektívnych odborných expertíz a posudkov pre rôzne celoštátne i národné organizácie. Venoval sa tiež populárnovedeckej činnosti a dlhé roky aktívne pracoval vo výbore Slovenskej meteorologickej spoločnosti pri SAV.

V súčasnej dobe je jubilant na dôchodku. Svoje životné jubileum slávi píný pracovného elánu a životného optimizmu. Do ďalších rokov jeho života mu prajeme veľa zdravia a spokojnosti v osobnom živote.

M. Ostrozlik

Čestný člen Československej meteorologickej spoločnosti pri ČSAV

RNDr. Štefan Petrovič 85-ročný

V roku 1991 (25.10.) sa dožíva RNDr. Štefan Petrovič, nestor československých klimatológov k veku v primeranom zdravotnom stave, 85 rokov. Viac ako 47 rokov, od roku 1939 pracoval nepretržite na Hydrometeorologickom ústave, aj keď po roku 1980 ako dôchodca na skrátenej úväzok. Vždy iniciatívne a s elánom pristupoval k riešeniu plánovaných aj neplánovaných úloh, ktoré ústav musel operatívne riešiť pre svojich záujemcov.

Jeho činnosť sme už ohodnotili viackrát pri predchádzajúcich jubileách na stránkach odborných časopisoch (Meteorologické zprávy a pod.), ostatný raz pri jeho 80. narodeninách (Met. zpr. 39, 1986, č. 4), preto nepovažujeme za potrebné znovu pripomínať jeho rozsiahlu vysoko odbornú účasť na takmer všetkých základných prácach z odboru klimatológie v ČSFR, ktoré boli uznávané aj v zahraničí.

V ostatných rokoch svojej aktívnej činnosti publikoval niekoľko významných príspevkov sám, alebo v spolupráci s inými odborníkmi. Možno spomenúť napr.: Klimatografia kúpeľných a vybraných miest Slovenska, príspevky z humánnej bioklimatológie, klimatické charakteristiky vybraných miest, špeciálne články o veterných a teplotných pomeroch v nadväznosti na iné meteorologické prvky, dynamickoklimatické charakteristiky dolín a hrebeňov na Slovensku atď.

Jubilant bol najdlhšie posobiacim členom redakčnej rady meteorologických zprav, dlhé roky pracoval vo výboroch Slovenskej

meteorologické a Slovenskej bioklimatickej spoločnosti, bol členom viacerých vedeckých rád, vychovavateľom a učiteľom strednej a staršej generácie odborníkov atď.

Jubilantovi zo srdca prajeme pri jeho 85. narodeninách do ďalších rokov predovšetkým pevné zdravie, pohodu v osobnom živote a ďakujeme mu za všetku vykonanú prácu a priateľský a ľudský prístup ku všetkým s ktorými spolupracoval.

Juraj Rak

P l á n č i n n o s t i

Československé meteorologické spoločnosti pri ČSAV
na rok 1992

1. ČSMS pri ČSAV uspořádá trídenný odborný seminár na téma "Výpočetní technika v meteorologii" (září, Brno)
2. V rámci tradičních cyklů přednášek pro členy ČSMS uspořádá pražská pobočka 12 přednášek, brněnská pobočka 7 přednášek a pobočka v Hradci Králové 6 přednášek.
3. V mezích finančních možností bude pokračovat informování pražské veřejnosti o meteorologické situaci prostřednictvím informačních panelů.
4. Pro členy ČSMS bude dvakrát ročně expedován informační věstník.
5. Spolupráce se Slovenskou meteorologickou společností bude probíhat na poli výměny informací a vzájemné podpory při pořádání jednotlivých akcí.
6. Budou systematicky rozvíjeny možnosti spolupráce s meteorologickými společnostmi v sousedních státech.
7. ČSMS bude spolupracovat s kulturními a osvětovými organizacemi při zajišťování popularizačních přednášek pro veřejnost (Lidové hvězdárny a pod.).
8. Bude pokračovat neformální spolupráce s dalšími vědeckými společnostmi v oblasti bioklimatologie, astronomie, matematiky, fyziky a pod.

9. V souvislosti s realizací nového státoprávního uspořádání a se změnami v organizaci vědy bude nutno realizovat úpravy stanov ČSMS.

Tento plán má rámcový charakter, neboť je nutno pružně reagovat na změny společenských a organizačních podmínek, ke kterým bude průběžně docházet.

Sylaby přednášek jarního semináře 1991

Radmila Bubnová :

Numerické modely v meteorologii

12. února 1991 - Praha

Přednáška je uvedena krátkým historickým přehledem vývoje numerické předpovědi počasí a stručným výkladem nejpodstatnějších faktů týkajících se modelování atmosféry.

V hlavní partii je popsán numerický model ČHMÚ jak po stránce teoretické, tak po stránce operativního provozu: Organizace technologické linky, doby zpracování, druhy a dostupnost modelových produktů. Kromě toho je model ČHMÚ srovnán svou konstrukcí se současnými operativními modely ostatních evropských meteorologických služeb.

Závěrem je načrtnut další vývoj prací na modelu ČHMÚ, a to v kontextu s možností budoucí spolupráce s týmy odborníků z evropských zemí.

Radan Muth, Josef Štekl:

Systematické chyby předpovědi teploty v hladině 850hPa modelem regionálního centra v Offenbachu

5. března 1991 - Praha

V článku se zkoumají předpovědi teploty v 850 hPa pro Prahu, počítané modelem regionálního meteorologického centra v Offenbachu (SRN) s cílem odhalit jejich systematické chyby. Na základě tříletého souboru dat (říjen 1987 - srpen 1990) jsme počítali rozdělení chyb tří denní předpovědi teploty. Nalezli jsme dvě typické systematické chyby: 1) v zimě se objevují záporné chyby

v situacích s teplým jazykem přes Prahu, tj. v teplých sektorech nebo na severních okrajích anticyklón. Čím vyšší je skutečná teplota, tím horší je příslušná třídenní předpověď; pro skutečné teploty vyšší nebo rovny $+4^{\circ}\text{C}$ prakticky neexistují úspěšné předpovědi. 2) V létě jsou předpovědi nadhodnocovány, když skutečná teplota klesá, obzvláště tehdy, přešla-li studená fronta; model podhodnocuje (nebo zpožďuje) studenou advekci. Čím vyšší je předpověděná teplota, tím menší je pravděpodobnost, že tato předpověď bude úspěšná.

Eva Bílková :

Měření koncentrace plynných atmosférických polutantů
12. března 1991 - Hradec Králové

Přednáška byla zaměřena na použití piezoelektrického rezonátoru jako detektoru plynných polutantů. Taková metoda je vyvíjena v Ústavu fyziky atmosféry ČSAV na pracovišti v Hradci Králové. Je založena na vztahu, který existuje mezi zátěží na elektrodách piezoelektrického křemenného rezonátoru a změnou jeho rezonanční frekvence. Byly diskutovány teoretické přednosti a nedostatky metody, které vyplývají z detekčního principu, možnosti jejího využití v praxi a srovnání s dalšími používanými metodami. Podrobněji byly vysvětleny metodiky detekce SO_2 , NO_x a Hg, kterým je v současné době věnována na pracovišti největší pozornost, byl popsán způsob práce takových detektorů i problémy, kterými je nutno se v dalším výzkumu zabývat.

Petr Váchal :

Povětrnostní výstražná služba v československé armádě
19. března 1991 - Praha

1. Organizace a realizace výstražné povětrnostní služby (VPS) vychází ze specifických podmínek daného povětrnostního pracoviště v souladu s ustanovením předpisu Let-10-1 "Povětrnostní služba letectva". Tento předpis vzhledem ke změnám letecké techniky a zejména rozvojem povětrnostní informační soustavy pozbyl v mnoha směrech aktuálnost. Byl vydán v r. 1971 a neměnný zůstal pouze cíl VPS: zvýšit bezpečnost leteckého provozu, výcvik vojsk a zajistit včasnost opatření k ochraně osob, bojová technika a zařízení. Metodiku stanovil

předpis Let-10-4 "předpovídání povětrnostních jevů nebezpečných pro letectvo" z r. 1973, který je z hlediska současné praxe rovněž zastaralý. Novelizované směrnice pro VPS z r. 1978 a následný "Předpis o létání" Let 1-1 z r. 1982 definovaly vedle nebezpečných povětrnostních jevů v místě startu a přistání a na tratích letu i zvláštní podmínky, které vyžadují specifickou přípravu k létání (např. při vysokých teplotách vzduchu), nepříznivé podmínky, jejichž působením je ohrožena bezpečnost létání (bouřky s průvodními jevy, námraza, turbulence, proudový tok) a podmínky omezující letecký výcvik (např. kritické hodnoty relativní vlhkosti, teploty, změna kvality vzletové a přistávací dráhy, kupovitá oblačnost dosahující v létě výšky 6 km a 4 km v zimě).

V souvislosti s tím byla vedle Všeobecných povětrnostních výstrah a Povětrnostních výstrah zavedena kategorie "Výstražné povětrnostní upozornění". Sem byly zahrnuty i některé informace z meteorologických radiolokátorů a z radiosondážních stanic. V r. 1988 vyšly nové Směrnice pro VPS, které precizovaly rozdělení VPS dle působnosti a odpovědnosti jednotlivých pracovišť podle stupně nebezpečnosti povětrnostních jevů, jejich významu a územního rozčlenění. V současné době se připravuje návrh nových směrnic pro VPS, který by měl reagovat na soudobé změny v těchto oblastech.

2. Praktická ukázka možného zpracovávání a využívání dostupných povětrnostních informací v systému VPS: - družicové snímky - meteorologické cíle zjištěné MRL - výstražné informace z radiosondážních měření /"tabulky", RT 850/1000/ - mapky ČSFR význačné počasí - informace z letounů / 22222, 2-ková a 3-ková skupina páté sekce/- $P_2 I_2 P_4 I_4 P_6 I_6$ / 2hodinové předpovědi očekávaných povětrnostních změn v základní letištní síti/ - předpověď isbtach - analýza přízemního větru/Škoda - předpověď hodnot meteorologických prvků ve volné atmosféře/ Škoda - výskyt nepříznivých jevů v dané synoptické situaci/ Štekl - grafické monitorování vybraných povětrnostních jevů a prvků

Z á v ě r : Má-li VPS poskytovat včasné a objektivní informace o prostorovém rozložení nebezpečných,

zvláštních a nepříznivých povětrnostních podmínkách, jejich intenzitě a rychlosti postupu, pak musí vhodně využívat všechny dostupné povětrnostní informace. K tomu by bylo potřebné vypracovat praktickou příručku.

Bořivoj Sobišek :

Národní klimatický program

16. dubna 1991 - Praha

V úvodu jsou vymezeny rizikové faktory pro klimatický systém, a to nárůst koncentrací tzv. skleníkových plynů a nárůst koncentrací toxických látek v atmosféře. Jako možné odezvy lze očekávat zvyšování povrchové teploty Země, úbytek ozónu v ozónové vrstvě, kontaminaci potravinového řetězce a zvyšování acidity vodních nádrží a půdy. Je uvedena řada příkladů charakterizujících následky těchto jevů pro člověka a přírodu. Hrozba negativních následků pro klima se stala tak významnou, že se jí začali zabývat kromě vědců i politici. Na 2. světové klimatické konferenci (Ženeva 1990) byla podepsána Deklarace ministrů, která je příslibem signatářských států, že přijmou účinná obranná opatření proti klimatickým změnám. ČSFR byla na konferenci zastoupena ministrem životního prostředí.

Pro vypracování obranných strategií je nutná dobrá znalost stavu klimatu a jeho co nejpřesnější předpověď. Na plnění těchto úkolů se podílejí WMO, ICSU, WHO a UNESCO. Podrobnější informace jsou podány o GAM - Global Atmospheric Watch, WCP - World Climate Programme a jeho komponentách DATA, APLIKACE, STUDIE DOPADŮ A, VÝZKUM. Poslední komponenta je diskutována detailně a jsou uvedeny charakteristiky jednotlivých projektů řešených v kompetenci WMO a ICSU.

V druhé části přednášky jsou podány informace o stavu příprav Národního klimatického programu ČSFR, jeho odborném i organizačním zabezpečení a o vazbách na WCP a IGSP. Zvlášť se rozebírá účast ČHMÚ a SHMÚ na pracích v NKP, a to ve vazbě na úkol obou ústavů Hydrometeorologický potenciál. Je podána charakteristika úkolů, které oba ústavy plánují v roce 1991. V závěru se konstatuje nutnost intenzifikace prací na NKP, aby se snižovalo zpoždění, s nímž se ČSFR zapojila do tohoto programu.